

การแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4
ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
Traditional folk song performance Likay Pa Of villagers at Pak Klong Klang,
Village No. 4, Nakhon Chum Sub-district, Mueang Kamphaeng Phet District,
Kamphaeng Phet Province

ธีระนัย กลิ่นจันทร์¹ รพีพร คระรัมย์² วรณิกา คุ่มเนตร³ รัชประภา แก้วมณี⁴ และ จิรัฏฐ์ เพ็งแดง⁵
Teeranai Klinjan¹, Rapeephorn Kareram¹, Wannika Koomnen¹,
Rutchapra Kaewmanee¹ and Jirad Pengdang²

¹นักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
²อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

บทคัดย่อ

วิจัย เรื่อง การแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง ม.4 ต.นครชุม อ.เมืองกำแพงเพชร จ.กำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อศึกษาความเป็นมาการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า และศึกษารูปแบบการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่าของชาวบ้านปากคลองกลาง โดยมีหัวข้อการศึกษา ประกอบด้วย การแต่งกาย, เครื่องดนตรี, คำร้อง, ท่าทางประกอบการแสดง, โอกาสในการแสดง และขั้นตอนของการแสดง

ผลการศึกษาพบว่า การแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง ม.4 ต.นครชุม อ.เมืองกำแพงเพชร จ.กำแพงเพชร เกิดจากคุณแม่แฉล้ม บุญสุข จดจำเนื้อเพลงต่าง ๆ ที่เคยได้ยินมาร้องเล่นจนเกิดความไพเราะ ต่อมาได้ร่วมก่อตั้งคณะลิเกป่าเมื่อปี พ.ศ.2521 กับแม่สุวรรณ สังข์สุวรรณ และแม่พวงเพ็ญ จิวปัญญา ไม่มีการกำหนดรูปแบบการแต่งกายที่เป็นแบบแผนชัดเจน สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ในอดีตไม่มีเครื่องดนตรีประกอบจึงหว่ามีเพียงการปรบมือเท่านั้น แต่ในระยะหลังจะมีตะโพน ฉิ่ง ฉาบ และกรับ เพิ่มเข้ามา คำร้องเป็นคำคล้องจองที่ใช้ปฏิภาณไหวพริบของผู้แสดงที่ทำให้เกิดสัมผัสระหว่างวรรค ใช้ลีลาทำนองและน้ำเสียงคล้ายลิเก ตัดแปลงให้มีลูกคู่กำกับเหมือนลำตัดและเพลงฉ่อย ไม่มีท่าทางประกอบการแสดงที่ตายตัวหรือเป็นแบบแผนเฉพาะ การแสดงมีลักษณะคล้ายลำตัดและฉ่อย มีลูกคู่ยืนล้อมเป็นครึ่งวงกลมอยู่ด้านหลัง คอยปรบมือเพื่อให้จังหวะเพลง มีพ่อเพลงแม่เพลงคู่ชายหญิงร้องเพลงโต้ตอบเกี่ยวพาราสีกัน โดยจะร้องสลับกันเป็นคู่ ๆ จนครบทุกคู่ มักแสดงเล่นกันในงานรื่นเริง

คำสำคัญ: ลิเกป่า / การแสดง / เพลงพื้นบ้าน

Abstract

Research on the performance of folk songs of the forest of Pak Khlong Klang villagers, Village No. 4, Nakhon Chum Subdistrict, Mueang Kamphaeng Phet District, Kamphaeng Phet Province. to study the background of the performance of Li-Kae-pa folk songs and the performance style of the forest folk song of Pak Khlong Klang villagers The study topics consisted of costumes, musical instruments, vocals, gestures for performances, opportunities for performances. and stage of the show.

The results of the study found that Performance of folk songs of the forest Of the villagers of Pak Khlong Klang, Village No. 4, Nakhon Chum Subdistrict, Mueang Kamphaeng Phet District, Kamphaeng Phet Province, was born from Mother Chalam Boonsuk, memorizing various lyrics that she had heard and used to sing and play until it became beautiful. Later, he co-founded the Li-Kae Forest group in 1978 with Mae Suwan Sangsuwan and Mae Phuangphen Jiewpanya,

without a clear formal dress code. can be adjusted as appropriate In the past, there were no rhythmic instruments, only clapping but in the latter, there will be a tabor, cymbals, cymbals, and drums added. The chorus is a rhyme that uses the witty wit of the performer to cause a touch between the paragraphs, using a li-kay-like style and tone. Adapted to have a pair of children directed like Lam Thad and Song Choi. There are no fixed or stylistic performances. The show is similar to Lam Cut and Choi. There were a couple of children standing around in a semicircle behind them. Keep clapping for the rhythm of the music. There are fathers, mothers, couples, men and women sang and flirted with each other. which will sing alternately in pairs until all pairs are performed, often playing together in carnival.

Keywords: Likay Pa / The Show / Folk Song

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปะการแสดงของไทยนับเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่งดงาม ทรงคุณค่าบ่งบอกถึงอารยธรรม ภูมิปัญญา ความเชื่อ ความรู้สึก และวิถีชีวิตประจำวันของคนในชาติได้อย่างชัดเจนนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ศิลปะการแสดงของประเทศไทยนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ ซึ่งหนึ่งการแสดงที่ได้รับความนิยมและอยู่คู่คนไทยมาอย่างยาวนานก็คือ การแสดงลิเก สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, 2559, หน้า 1) ได้อธิบายที่มาของคำว่าลิเก โดยกล่าวว่า ลิเก มาจากรากศัพท์เดิมว่า ซิกรุ (Zikr) และซิกิริ (Zikir) เป็นภาษาอาหรับซึ่งใช้เป็นพิธีสวดสรรเสริญองค์พระอัลเลาะห์เป็นการน้อมสมาธิให้จิตมุ่งไปสู่พระเจ้า ชาวมุสลิมเชื่อว่าเป็นขั้นสูงสุดของธรรมะมีการสวดมนต์มี 2 ชนิด ได้แก่ สวดออกเสียงดัง เรียกว่า ซิกิริ จารี (Zikr Jali) และสวดในใจหรือออกเสียงค่อยๆ เรียกว่า ซิกิริ คาฟี (Zikr Khafi) ต่อมาพิธีการสวด และการออกเสียงค่อยๆ เปลี่ยนจากซิกิริ เน ดอิกิริ ต่อมาชาวอิหร่านนำการแสดงชนิดนี้ไปแสดงที่อินเดียจึงเรียกเพี้ยนจาก ดอิกิริ เป็น ดอิกิ (Dhikir) เมื่อนำไปแสดงที่เกาะสุมาตรา ซวา และมลายู เรียกเป็น ดอิกิ แต่เมื่อเข้ามาแสดงในถิ่นสี่จังหวัดภาคใต้ คือ สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เรียกเป็น ดอิกิ (Dikay) กระทั่งรูปแบบการแสดงเผยแพร่เข้าสู่กรุงเทพมหานคร จึงเรียกว่า ยี่เก และกลายเป็นลิเก ทั้งสำเนียงและความหมายคือ คำว่า “เบอร์ดิเก” ในภาษาอาหรับซึ่งแปลว่า ร้องลำนำ ขับลำนำ และคำว่า “เบตเกอร์” ซึ่งแปลว่า หญิงสาวเดินรำตามราชสำนักหญิงเดินรำและร้องส่ง เคลื่อนไหวไปพร้อมกับจังหวะรำมะนา ดังนั้นคำว่า ดิเก้ จึงกลายมาเป็น ดิเก ยี่เก และลิเก ตามลำดับ

ลิเกที่พบเห็นกันในปัจจุบัน คือ ลิเกเครื่องเพชรเป็นการแสดงร้องเพลง ดนกลอน รำประกอบวงปี่พาทย์ ีระชระผู้ช่ายคาคผ้าหรือสังเวียนประดับเพชร สวมเสื้อคอกลม (คอพวงมาลัย) นุ่งผ้าม่วง (ผ้าโจงกระเบน) สวมกางเกงขายาว สวมถุงเท้า ผู้หญิงทำผม ปล่อยผมสยายหรือติดช้องผม ใส่ชุดราตรี เครื่องประดับเพชรตามความเหมาะสม (อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, 2559, หน้า 24)

เสน่ห์ของลิเก คือ การสร้างอารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้ชม คำร้องเข้าใจง่ายสอดแทรกความคิด ค่านิยม ศิลธรรม ประเพณี สะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยของมนุษย์ ทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ตลอดจนทัศนคติต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งความสวยงามและสีสันของเครื่องแต่งกาย ที่ดึงดูดความสนใจของผู้ชม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ลิเกได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้การแสดงลิเกก็จะมี ความแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ของแต่ละภูมิภาค ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่นั้น ๆ แม้ว่าการแสดงลิเกของแต่ละพื้นที่จะมีความแตกต่างกันไป ซึ่งเราอาจมองว่ามีทั้งข้อดีและข้อเสีย แต่อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญในการแสดงลิเกที่ผู้ชมต้องการ ก็คงจะไม่พ้นความเพลิดเพลินจากการได้ชมการแสดง การได้พักผ่อนหย่อนใจหรือการได้รับความสนุกสนาน ซึ่งเป็นการหาสุนทรีย์ภาพให้กับตนเองทั้งสิ้น (กนิษฐา เทพสุด, 2550, หน้า 1)

จังหวัดกาฬงเพชรเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่ถือได้ว่ามีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่น่าสนใจมากมายโดยเฉพาะในพื้นที่ของตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬงเพชร ก็เป็นพื้นที่ที่มีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่หลากหลายและน่าสนใจ เช่น การแสดงระบำคล้องช้าง รำแม่ศรี รำโชน เพลงพิชฐานระบำร้องแก้ เพลงพวงมาลัย ซึ่งล้วนแล้วแต่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งสิ้น แต่การแสดงที่น่าสนใจที่สุดก็คือ การแสดงลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬงเพชร ซึ่งในภาคใต้ก็มีการแสดงลิเกป่าเช่นกันแต่จะมีลักษณะที่

แตกต่างกัน โดยการแสดงลิเกป่าของภาคใต้มีลักษณะที่สำคัญคือ ลักษณะดนตรี ภาษาคำร้อง บทเพลงที่เป็นภาษาถิ่น นิยมนำละครพื้นบ้านเรื่องจักรวงศ์ทั่วไปมาแสดง เช่น เรื่องไชยเชษฐา ฯลฯ ส่วนเครื่องดนตรีจะประกอบด้วย รำมะนา ปี โหม่ง ฉิ่ง กลองตุ๊ก กรับ

ลิเกป่าของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เป็นเพลงพื้นบ้านชนิดปฏิพาทย์ คือการแสดงร้องแกั้กันระหว่างชายหญิงมีบทร้องตอบโต้กันที่น่าสนใจ ลักษณะของคำประพันธ์ เป็นคำคล้องจองที่มักใช้ถ้อยคำที่มีความเรียบง่าย โดยอาศัยปฏิพาทย์ไหวพริบของตัวผู้แสดง ในการถ่ายทอดรวมไปถึงยังต้องอาศัยท่วงทำนอง สีลา และน้ำเสียงที่มีความไพเราะเพื่อเพิ่มรรถรสให้การแสดง มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมประเพณีค่านิยม และความเชื่อของคนในท้องถิ่น การแสดงลิเกป่า มักนิยมร้องเล่นในการลงแขกเกี่ยวข้าว และประเพณีบวชพระ ซึ่งมีลักษณะการร้อง การแต่งกาย จังหวะ คำร้องที่แตกต่างไปจากลิเกทั่วไป (สัมภาษณ์ นิชรา พรหมประไพ, 2563)

ปัจจุบันความนิยม การแสดงลิเกป่า ของชาวบ้านนครชุมได้รับความนิยมที่ลดลงเนื่องจากไม่ได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ถึงแม้ว่าจะมีการจัดอบรมและถ่ายทอดให้กับกลุ่มเยาวชนก็ตาม แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป พัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากกระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์จึงส่งผลให้ปัจจัยต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมและชุมชนมากขึ้น ซึ่งนี่จึงเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้การแสดงลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง ตำบลนครชุมเริ่มเสื่อมหายไ

ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการแสดงลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ได้มีการสืบทอดต่อกันมา เพื่อศึกษาจดบันทึกความเป็นมา รวมไปถึงรูปแบบการแสดงที่เป็นแบบแผนและเพื่อเป็นการสร้างแนวทางในการส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงลิเกป่า ของชาวบ้านนครชุม หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อศึกษารูปแบบการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาความเป็นมาของการแสดงเพลงพื้นบ้าน ลิเกป่า และเพื่อศึกษารูปแบบการแสดงของเพลงพื้นบ้าน ลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญทางด้านการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่าของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 3 คน ดังนี้

1. นางสาววรรณ สังข์สุวรรณ อายุ 85 ปี (ผู้ให้ข้อมูล)
2. นางทองหล่อ วงศ์จำ อายุ 78 ปี (ผู้ให้ข้อมูล)
3. นายประจวบ คงสมุท อายุ 54 ปี (ผู้ให้ข้อมูล)

โดยมีการประยุกต์เกณฑ์การคัดเลือกคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล จาก เพ็ญประภา จูมาลี (2553, หน้า 7) และนิศารัตน์ หวานชะเอมและคณะ (2559, หน้า 7) ดังนี้

1. เป็นผู้ที่อายุ 50 ปี ขึ้นไป เพราะผู้ที่มีอายุมากเคยมีโอกาสดูชมหรือได้ร่วมแสดงหรือเป็นส่วนหนึ่งของคณะลิเกที่เป็นแบบแผนของชาวบ้านหมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
2. เป็นผู้ที่มีไหวพริบปฏิภาณดีสามารถได้ตอบข้อซักถามได้อย่างคล่องแคล่วสนใจและให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์

3. ประชาชนชาวบ้านหรือที่เรียกว่าพ่อเพลงแม่เพลงที่มีความรู้สามารถเชี่ยวชาญในการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า จำนวน 3 คน

4. ไม่ระบุเพศ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คณะผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

แบบสัมภาษณ์ ในการสร้างแบบสัมภาษณ์ได้มีการประยุกต์การสร้างแบบสัมภาษณ์จาก ต่าย เชียงฉวี และคณะ (2552, หน้า 77) โดยตั้งประเด็นในการสัมภาษณ์ดังนี้ ความเป็นมา การแต่งกาย รูปแบบการแสดง เครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบจังหวะ รูปแบบลักษณะคำร้อง ทำทางประกอบ การแสดง โอกาสในการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬังเพชร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานก่อนการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล
2. เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล โดยสัมภาษณ์จาก

2.1 ผู้ที่มีอายุ 50 ปี ขึ้นไป

2.2 ไม่ระบุเพศ

2.3 เป็นผู้มีความรู้หรือประสบการณ์สามารถโต้ตอบข้อซักถามได้อย่างคล่องแคล่วสนใจและให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์

2.4 ประชาชนชาวบ้านหรือที่เรียกว่าพ่อเพลงแม่เพลงที่มีความรู้สามารถเชี่ยวชาญในการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า จำนวน 3 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของการวิจัย และจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ท่าน
2. สรุปข้อมูลตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลและจำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation)

ในการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารและข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ที่จัดบันทึกไว้ในลักษณะคำบรรยาย คณะผู้วิจัยได้เรียบเรียงในประเด็นที่ศึกษาด้านต่าง ๆ ด้วยการเขียนเชิงพรรณนา พร้อมภาพประกอบ บางตอน จากนั้นจึงทำการสรุปผล อภิปรายและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลทั้งชั้นปฐมภูมิ ทติยภูมิ เกี่ยวกับความเป็นมา และรูปแบบการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่าของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกาฬังเพชร จังหวัดกาฬังเพชร ตามวัตถุประสงค์ โดยจากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องของขั้นตอนการแสดง ดังนี้

1. ความเป็นมาของการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกาฬังเพชร จังหวัดกาฬังเพชร

การแสดงพื้นบ้านลิเกป่า เป็นการแสดงพื้นบ้านที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้านในอดีตที่ร้องเพลงเล่นกันในยามเย็นเมื่อเสร็จสิ้นหรือว่างเว้นจากการทำงาน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานและเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้

มีการร้องเล่นเลียนแบบกันและถ่ายทอดสืบทอดกันมา โดยเริ่มแรกเกิดจาก คุณแม่แฉล้ม บุญสุข ที่มีความชื่นชอบทางด้านการเล่นเพลง ได้มีการจดจำบทเพลงต่าง ๆ ที่เคยได้ยินและได้ฟังนำมาร้องเล่นจนเกิดความไพเราะและน่าสนใจ ต่อมาปี พ.ศ.2521 ได้มีการจัดตั้งคณะลิเกป่าขึ้นโดยเริ่มแรกมีสมาชิกจำนวน 10 คน ซึ่งมี แม่แฉล้ม บุญสุข, แม่สุวรรณ สังข์สุวรรณ และ แม่พวงเพ็ญ จิวปัญญา เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง ซึ่งการก่อตั้งคณะลิเกป่าในครั้งนี้ ทำให้คนในชุมชน เกิดความรัก ความสามัคคี และการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

2. การแสดงของศิลปะการแสดงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกาฬงเพชร จังหวัดกาฬงเพชร

2.1 การแต่งกาย

การแต่งกายประกอบการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบการแต่งกายที่เป็นแบบแผนชัดเจนซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมและไม่ได้เน้นความสวยงามที่เลิศหรือล้นการแต่จะเป็นการแต่งกายที่มีความสวยงามตามรูปแบบของชาวบ้านทั่วไปที่สามารถเข้าถึงได้ถึงความเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนสมัยโบราณ ซึ่งรูปแบบการแต่งกายของผู้แสดงเป็นดังนี้

ผู้หญิง : โจงกระเบน เสื้อลายดอกคอปกดมีแขน เข็มขัดนาค สร้อยคอแบบมุก

ผู้ชาย : กางเกงขาก๊วย เสื้อคอกลมมีแขน ผ้าขาวม้าผูกเอว

2.2 เครื่องดนตรี

ในอดีตการแสดงลิเกป่า จะไม่ได้มีเครื่องดนตรีในการประกอบจังหวะการแสดงที่เป็นแบบแผน เนื่องจากการแสดงลิเกป่าเป็นการแสดงที่อาศัยความเรียบง่าย ไม่ยุ่งยาก หรือมีพิธีรีตองมากนักสามารถเล่นได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา จึงจะใช้เพียงเสียงปรบมือเป็นสิ่งที่ใช้ในการประกอบจังหวะ ต่อมาการแสดงลิเกป่าได้รับความนิยมมากขึ้นจึงได้มีการพัฒนานำเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆเข้ามาช่วยในการประกอบจังหวะให้เกิดบรรยากาศมากขึ้นและยังคงนิยมใช้มาถึงปัจจุบัน เช่น

2.2.1 ตะโพน

2.2.2 ฉิ่ง

2.2.3 ฉาบ

2.2.4 กรับ

2.3 คำร้อง

การแสดงพื้นบ้านลิเกป่า เป็นเพลงพื้นบ้านชนิดปฏิพากย์ คือเป็นเพลงพื้นบ้านที่จะร้องโต้ตอบกันหรือเกี่ยวพาราสีกันระหว่างชายหญิงมีลูกคู่ประกอบการแสดง เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและไพเราะ ลักษณะคำประพันธ์ เป็นคำคล้องจองที่ใช้ปฏิภาณไหวพริบของผู้แสดงที่ทำให้เกิดสัมผัสระหว่างวรรคที่ใช้ลีลาทำนองและน้ำเสียงคล้ายลิเก ดัดแปลงให้มีลูกคู่กำกับเหมือนลำตัดและเพลงฉ่อย แต่ลักษณะคำประพันธ์หาแบบฉบับที่มีมาตรฐานไม่ได้ จึงเป็นลักษณะวรรณกรรมชาวบ้าน ที่ยังไม่ได้ปรับปรุงแต่งจำนวนวรรค จึงไม่สามารถสรุปรูปแบบได้

2.4 ท่าทางประกอบการแสดง

การแสดงพื้นบ้านเพลงลิเกป่า ไม่มีท่าทางประกอบการแสดงที่ตายตัวหรือเป็นแบบแผนเฉพาะ แต่ท่าทางในการแสดงนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของเพลง รวมไปถึงยังต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบและความสามารถของผู้แสดงที่จะถ่ายทอดท่าทางประกอบการแสดงให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจ และให้มีความสอดคล้องกับเนื้อเพลง

2.5 โอกาสที่ใช้ในการแสดง

การแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่าเป็นการแสดงที่สามารถแสดงได้ในหลายโอกาส เช่น ในเทศกาลงานรื่นเริง งานประจำปี งานบวช งานแต่ง เป็นต้น หรือเล่นในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการทำไร่ทำนาของชาวบ้านในสมัยก่อนเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและผ่อนคลายจากความเหนื่อยล้า

2.6 ลักษณะของการแสดง

ก่อนเริ่มการแสดงจะมีพิธีกร เป็นผู้แนะนำถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของการแสดง หลังจากนั้นก็จะเริ่มทำการแสดง โดยรูปแบบการแสดงนั้นจะมีความคล้ายกับแสดง ลำตัดและเพลงฉ่อย โดยลูกคู่จะยืนอยู่ทางด้านหลังเป็นครึ่งวงกลม คอยปรบมือเพื่อให้จังหวะการร้องพร้อมๆกับเสียงดนตรี ตรงกลางเวที มีพ่อเพลงแม่เพลงคู่ชายหญิงร้องเพลงโต้ตอบเกี่ยววทราสีกัน โดยจะร้องสลับกันเป็นคู่ ๆ จนครบทุกคู่ เมื่อจบการแสดงพิธีกรจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการขอบคุณผู้ชม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา และรูปแบบของการแสดง จึงสามารถกล่าวได้ว่า การแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่านั้นเป็นการแสดงเพลงพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดกันมาในรูปแบบมุขปาฐะ โดยการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่าเกิดจากการร้องเล่นกันของชาวบ้านในสมัยก่อน ที่ร้องเล่นกันในเวลาว่างเว้นจากการทำงาน เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินสนุกสนาน ละเกิดความไพเราะ ต่อมาได้มีผู้ที่สนใจ ได้จัดตั้งคณะลิเกป่าขึ้นเพื่อเป็นการสืบทอดการแสดงลิเกป่า ให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ทั้งนี้รูปแบบการแสดงของลิเกป่าจึงเป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน เนื่องจากเป็นการร้องเล่นของชาวบ้านเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน สามารถเล่นได้ในทุกที่ ทุกโอกาสงานรื่นเริง

สอดคล้องกับงานวิจัยเพลงพวงมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ (วิบูลย์ ศรีคำจันทร์, 2537, หน้า 695) ที่ได้ศึกษาไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาเพลงพวงมาลัยที่พัฒนามาจากการใช้ วัสดุสิ่งของ อันเป็นภาษาพูดที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนไทยภาคกลางแถบจังหวัดสุพรรณบุรี และกาญจนบุรี แล้วต่อมาแพร่กระจายไปยังท้องถิ่นอื่น เพลงพวงมาลัยนี้นิยม เล่นกันมาตั้งแต่ กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปัจจุบัน

2. ลักษณะของเพลงพวงมาลัยที่มีสองลักษณะ ได้แก่ เพลงพวงมาลัยชนิดสั้นที่ใช้เป็น เพลงปรับในการเล่นกีฬาพื้นบ้าน และ เพลงพวงมาลัยชนิดยาว ที่เล่นเป็นชุดเหมือนเพลงปฎิภาณีย์ ลักษณะคำประพันธ์เป็นกลอนหัวเดียว ไข่กลอนโล่ ขึ้นต้นด้วย " เออระ เหยลยอมมา..." และลงท้ายด้วยคำว่า "เออ" มีทำนองเดียวตั้งแต่ต้นจนจบ จังหวะ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่ร้องและคำในวรรค องค์ประกอบในการเล่นมีผู้เล่นแบ่งเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง การแต่งกายเป็นไปตามสมัยนิยม หญิงใส่เสื้อคอกระเช้าแล้วนุ่งโจงกระเบนทับ มีผ้าสไบเฉียง ชายนุ่งกางเกงขายาวใส่เสื้อธรรมดา แต่ถ้าเป็นงานพิธีสำคัญจะนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อคอกลม มีสกรี้ สีขาว คาดผ้าขาวม้าทับ โอกาสที่เล่น มักเป็นงานเทศกาลต่าง ๆ สถานที่ใช้เป็นลานกว้าง อุปกรณ์ไม่มียกเว้นถ้าไหว้ครูต้องใช้พานก้านั้น เรื่องที่ เล่นเป็นการเกี่ยววทราสี และแทรกเรื่องทางคติโลกและคติธรรม วิธีเล่นตั้งเป็นวงกลมอยู่ฝ่ายละครึ่งวง แล้วร้องโต้ตอบกัน

3. เพลงพวงมาลัยมีบทบาทต่อสังคมเจ็ดประการ ได้แก่ การให้ความบันเทิง ซึ่ง ได้จากเนื้อหา กระบวนการเล่น ท่วงทำนอง จังหวะ เสียงร้อง และสำนวนโวหาร การสร้างความสามัคคีให้กับคนในสังคมเดียวกัน และสังคมอื่น ซึ่งได้จากโอกาสในการเล่น และการสอดแทรกค่านิยมและความเชื่อของกลุ่มให้สมาชิกได้ประพฤติตาม การให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับคติโลกคติธรรม การควบคุมสังคมด้วยการชี้แนะให้สมาชิกได้ประพฤติตามค่านิยม ประเพณีและหลักคำสอนของศาสนา การแสดงความในใจซึ่งเป็นโอกาส ได้รับความรู้สึกรู้ต่าง ๆ ที่ไม่สามารถ แสดงออกอย่างเปิดเผย เนื่องมาจากคำ นิยาม ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย การบันทึกเหตุการณ์ ซึ่งเพลงพวงมาลัยได้บันทึกเหตุการณ์ บ้านเมืองที่มีผลกระทบต่อการณ์ชีวิต และการฝึกปฎิภาณไหวพริบ ซึ่งผู้เล่นทั้งสองฝ่าย ต้องรอบรู้และฉับไวในการร้องโต้ตอบ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันท่วงที

4. ในด้านวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ปรากฏใน เพลงพวงมาลัยนั้นพบว่า เพลงพวงมาลัย สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีที่เรียบง่ายของชาวบ้านยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา และปฏิบัติตามจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นหลักฐานการศึกษาความเป็นมาและรูปแบบการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่าของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสามารถเป็นแหล่งข้อมูลให้กับผู้ที่มีความสนใจศึกษาการแสดงพื้นบ้านลิเกป่าได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความหมายเนื้อร้องของการแสดงเพลงพื้นบ้านลิเกป่า ของชาวบ้านปากคลองกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ในแต่ละบทที่ปรากฏในเนื้อเพลง
2. ควรศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของชาวบ้านปากคลองกลาง ที่ปรากฏในเนื้อเพลง

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา เทพสุด. (2550). การปรับปรุงประสานสื่อพื้นบ้าน “ลิเก” ผ่านสื่อทางโทรทัศน์: กรณีศึกษา รายการลิเกรวมดาวดารา ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ต่าย เชียงฉวี และคณะ. (2552). การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยแก่นักเรียนบนพื้นที่สูง ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ในอำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิชรา พรหมประไพ. ครูประจำวิชาภาษาไทย โรงเรียนวชิรปราการ.(20 ธันวาคม 2563). สัมภาษณ์.
- นิศารัตน์ หวานชะเอม และคณะ. (2559). การจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านภาค : กรณีศึกษาเพลงอีแซว จังหวัดสุพรรณบุรี (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เพ็ญประภา จุมาลี. (2553). ระบบเสียงภาษาผู้ไท ตำบลถ้ำเจริญ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิบูลย์ ศรีคำจันทร์.(2537). เพลงพวงมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์. (2559). ลิเก: การแสดงและการฝึกหัด. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.